

УДК 64.03:330.322(477)

Ключник Л. В.

Інститут регіональних досліджень НАН України, м. Львів

ЗАОЩАДЖЕННЯ ДОМОГОСПОДАРСТВ У ФОРМУВАННІ ІНВЕСТИЦІЙНОГО РЕСУРСУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

У статті досліджено роль заощаджень домогосподарств та сучасний стан ринку депозитів домогосподарств як важливого джерела стабільності економіки України. Проаналізовано механізм трансформації заощаджень домогосподарств в інвестиційний ресурс національної економіки.

Ключові слова: домогосподарства, фінансові ресурси домогосподарств, заощадження домогосподарств, інвестиційний потенціал, фінансовий потенціал.

Kluchnyk L.

SAVINGS OF HOUSEHOLDS IN THE FORMATION OF INVESTMENT RESOURCES OF THE NATIONAL ECONOMY

The article examines the role of household savings and current household deposit market as an important source of economic stability in Ukraine. Analyzed has been the mechanism of transformation of household savings into investment resources of the national economy.

Key words: households, financial resources of households, household savings, investment capability, financial capacity.

Ключнык Л. В.

СБЕРЕЖЕНИЯ ДОМОХОЗЯЙСТВ В ФОРМИРОВАНИИ ИНВЕСТИЦИОННОГО РЕСУРСА НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ

В статье исследована роль сбережений домохозяйств и современное состояние рынка депозитов домохозяйств как важного источника стабильности экономики

Ключник Л. В.

України. Проаналізовано механізм трансформації сбережень домогосподарств в інвестиційний ресурс національної економіки.

Ключеві слова: домогосподарства, фінансові ресурси домогосподарств, сбереження домогосподарств, інвестиційний потенціал, фінансовий потенціал.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Як показує світовий досвід, для забезпечення економічного зростання в Україні виникає потреба у залученні грошових заощаджень домогосподарств, їх акумуляції та використанні в якості інвестицій. Домашні господарства є потенційними інвесторами вітчизняної економіки, оскільки вони вкладають тимчасово вільні кошти у різноманітні фінансові інструменти. Отже, заощадження домогосподарств повинні стати важливим інвестиційним ресурсом, адже іноземні інвестиції більшою мірою мають спекулятивний характер (іноземні інвестори переважно вкладають капітал у максимально прибуткові підприємства окремих ВЕД); окрім того, незважаючи на відносно низькі доходи, українці щорічно заощаджують значні суми цих коштів, що є цілком співмірними із можливими іноземними інвестиціями.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Проблемам, що пов'язані з економічною та фінансовою діяльністю домашніх господарств, приділяють значну увагу сучасні вітчизняні науковці: І. Бондар, О. Ватаманюк, Н. Дорофєєва, Е. Лібанова, С. Мельник, С. Панчишин, М. Савлук, Н. Федірко, В. Федосов, Т. Кізима, С. Юрій та ін.

Цілі статті. Визначення впливу заощаджень домогосподарств на розвиток економіки шляхом їх трансформації у інвестиційні ресурси.

Викладення основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. У західних європейських країнах основна маса платежів і транзакцій здійснюються по безготівкових рахунках, а доходи населення здебільшого зберігаються на рахунках у банках. Унаслідок цього державні та комерційні банки мають можливість акумулювати значну частину грошових коштів населення і в подальшому використовувати їх для короткострокових вкладів. Таким чином у західних країнах грошові кошти населення практично повністю залучені в економіку. В Україні, на відміну від західних країн, процес формування і

використання заощаджень є доволі специфічним: значна кількість грошових коштів знаходиться «на руках» у населення (але ці кошти в перспективі могли би бути направлені в реальний сектор економіки), а більшість платежів і розрахунків, зокрема по заробітній платі, здійснюються готівкою. Оскільки заощадження здебільшого мають неорганізований характер, банки фактично не мають доступу до основної маси заощаджень і не можуть використовувати цей ресурс фінансування як інвестиційний ресурс економічного розвитку країни.

Для сучасного стану економіки України проблема залучення інвестиційних ресурсів є достатньо гострою і важко вирішуваною. З боку держави, банківського сектору, реального сектору економіки ведеться активний пошук джерел фінансування для задоволення інвестиційних потреб. Ці дії переважно направлені на пошук іноземних інвесторів і спробі залучення іноземного капіталу.

Зростання рівня добробуту населення, що залежить від ефективності соціально-економічної політики держави в цілому і кожного регіону зокрема, призведе до подальшого зростання заощаджень домогосподарств. Дозволить також надати рівновагу ресурсам фінансово-кредитних установ за термінами, а в кінцевому результаті – вирішити проблему інвестування економіки і створити механізм, при якому грошові кошти, залучені банками (фінансово-кредитними установами) в регіонах, будуть «працювати» в інтересах цих регіонів. Тому важливим завданням на сьогоднішній день є забезпечення зростання доходів домогосподарств і зниження рівня їх диференціації.

Однією із слабких сторін вітчизняної фінансової системи є суттєва перевага в ній короткострокових вкладів і фактично відсутність довгострокових. У розвинутій економіці грошові кошти населення є основним джерелом довгострокових ресурсів. В Україні навіть до фінансової кризи цей сегмент ринку був слабо розвинутий. У 2011 р. короткострокові депозити (до 2 років) становили 70% всіх вкладів, а довгострокові (2 роки і більше) – лише 6,8%. Негативний досвід втрати радянських ощадних вкладів 90-х рр. ХХ ст., нестійкість банківської системи, що зумовлено негативним впливом фінансової кризи, високою вартістю банківських продуктів та послуг, високими інфляційними очікуваннями, політичною ситуацією та ін., не сприяють формуванню організованих заощаджень домашніми господарствами. Адаже утворення організованих заощаджень

домогосподарств відбувається при взаємодії з різними інститутами фінансової системи та за участі інших суб'єктів фінансових відносин, що зумовлює досить широкий діапазон фінансових інструментів для здійснення заощаджень і безпосереднього залучення домогосподарств до інвестиційних процесів. Це можливо, якщо буде діяти фінансовий механізм, який забезпечить залучення й інвестування грошових коштів домогосподарств, та здійснить трансформацію заощаджень в інвестиційний ресурс.

В Україні банківська система є основним інститутом мобілізації грошових коштів домогосподарств і трансформації їх в інвестиції. Але, на жаль, українська банківська система не відповідає рівню країн з розвинутою ринковою економікою. Це пояснюється тим, що лише незначна частина заощаджень домогосподарств надходить у банківську систему, а основна їх частина скеровується на купівлю іноземної валюти або зберігається в національній валюті «на руках» у населення.

Діяльність небанківських кредитних установ, зокрема страхових компаній і недержавних пенсійних фондів, у які домашні господарства вкладають свої тимчасово вільні кошти – це інститут фінансового ринку, що на сьогодні розвивається досить динамічно. Але оскільки об'єм фінансових ресурсів, що ними акумулюються, поки що є незначним, тому не може відігравати суттєву роль інвестиційного ресурсу для національної економіки.

Держава, безперечно, зацікавлена в залученні заощаджень домогосподарств в економічний кругообіг ресурсів, адже держава в меншій мірі буде залежати від іноземних інвестицій, внутрішні інвестиції (акумульовані з заощаджень домогосподарств) дадуть стабільність держави в цілому, домогосподарства збільшать свої витрати шляхом отримання доходу зі своїх заощаджень, що в кінцевому результаті буде сприяти економічному росту та розвитку економіки.

На жаль, вітчизняні домогосподарства ще не стали активними заощадниками, а більшість із них не планують цього робити і в майбутньому. За даними вибіркового обстеження умов життя домогосподарств України рівня своїх доходів у 2012 р., лише 10% робили заощадження, а 25% – при значному збільшенні доходів, спрямували б додаткові кошти, в першу чергу, на накопичення [1]. Це

можна пояснити недостатністю коштів, які можна було б спрямувати на заощадження та недовірою до фінансових установ в Україні.

Отже, важливою проблемою на сьогодні, яка стосується не лише України, а й країн з розвинутою економікою, є трансформація заощаджень домогосподарств в інвестиції.

Трансформація заощаджень домогосподарств в інвестиції передбачає механізм перетворення грошових ресурсів домогосподарств на фінансові та нефінансові активи, майбутнє зростання доходу, а також сприятиме збереженню заощаджень. Основні етапи трансформації заощаджень домогосподарств в інвестиції наведені на рис. 1.

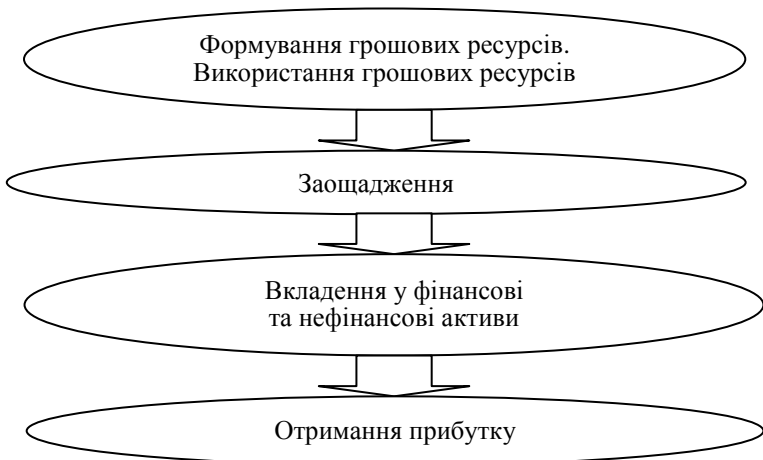

Рис. 1. Трансформація заощаджень домогосподарств в інвестиції

Заощадження формуються на основі грошових коштів, що залишаються у домогосподарств після здійснення необхідних споживчих потреб. Одним із основних чинників, що впливають на цей процес, є дохід домогосподарства. Також на процес накопичення коштів впливають: інфляційні очікування [2]; сподівання домогосподарств щодо розвитку економічної ситуації в країні та власних перспектив; демографічні чинники (склад сім'ї, місце проживання, рівень освіти, сектор зайнятості); зміни в оподаткуванні; зміни процентних ставок тощо [3]. Отже, інструментарій стимулювання заощаджень домогосподарств необхідно застосовувати ще на етапі формування доходів державою.

Формування заощаджень в Україні має ряд особливостей, серед яких такі:

– домашні господарства використовують іноземну валюту як основний інструмент заощаджень (у банківських установах співвідношення іноземних і гривневих депозитів становить 55/45 [4]);

– значна частина заощаджень накопичується «на руках» у домогосподарств (обсяги готівки у населення експерти оцінюють у діапазоні від 20 до 40 млрд дол. США [5]);

– заощадження нелегально вивозяться за межі України (обсяг вивезених коштів вітчизняні експерти оцінюють у розмірі від 1,5 до 3 млрд. дол. США в рік, а всього – понад 50 млрд. дол. США [6]);

– у домогосподарств, доходи яких нижчі за прожитковий мінімум, відсутні будь-які заощадження (рівень бідності в Україні у 2011 р. становив 24,3% [7])

Держава регулює доходи, а, відповідно, і заощадження домогосподарств, за допомогою політики оплати праці, політики оподаткування доходів населення, політики регулювання цін й тарифів, соціальної політики (трансфертних платежів). Найвагомішим важелем державного впливу на формування доходів та в цілому грошово-кредитних відносин є політика оплати праці та податкова політика щодо всіх видів доходів домогосподарств.

Через встановлення норм оплати праці, розміру мінімальної заробітної плати, регулювання рівня оплати праці в бюджетній сфері держава здійснює прямий вплив як на рівень доходів, так і на рівень заощаджень домогосподарств. Також потужним важелем регулювання заощаджень домогосподарств є механізм оподаткування доходів. Ще одним важелем державного впливу на схильність домогосподарств до заощаджень та їх обсяги є політика регулювання цін і тарифів на товари і послуги, що ними споживаються.

Висновки. Для розвитку економіки необхідна розвинута кредитна система, яка б надавала різноманітні по структурі і строках кредити (насамперед інвестиційні). Відповідно, необхідною умовою є використання наявних ресурсів. За результатами проведеного дослідження, інвестиційний потенціал домогосподарств є досить високим, але практично не використовується, оскільки заощадження не залучаються повною мірою в інвестиційний процес вітчизняної економіки. Отже, розвиток фінансового механізму мобілізації

заощаджень домогосподарств і їх трансформації в інвестиційний ресурс для реального сектору економіки є пріоритетним завданням української економіки.

1. Самооцінка домогосподарствами України рівня своїх доходів (за даними вибіркового опитування домогосподарств у січні 2012 р.) : стат. зб. – Київ, 2012. – 351 с.
2. Оганян Г. А., Паламарчук В. О., Румянцев А. П. та ін. Політична економія : навч. посіб. / Г. А. Оганян, В. О. Паламарчук, А. П. Румянцев та ін. // За заг. ред. Г. А. Оганяна. – К. : МАУП, 2003. – 520 с.
3. Ватаманюк О. З. Заощадження в економіці України: макроекономічний аналіз : монографія / О. З. Ватаманюк. – Львів : Видав. центр Львів. нац. ун-ту імені Івана Франка, 2007. – 536 с.
4. Офіційний веб-сайт Національного банку України. Офіційне інтернет-представництво // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/control/uk/index>
5. Мироненко В. Відловити готівку / В. Мироненко // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.diloverivne.com/news/2282/>
6. Швайка М. Гроші – мастило економіки чи тіншового бізнесу? / М. Швайка // Віче. – 2003. – № 6. – С. 20–25.
7. Домогосподарства Львівської області : [стат. щорічн.]. – Київ, 2013. – 197 с.